

Százéves a Magyar Néprajzi Társaság

1887. december 5-én délelőtt 10 órakor egy 31 fős „magántársaság” gyűlt össze a Magyar Tudományos Akadémia egyik földszinti termében. Tagjai egytől egyig a magyar nép gyökerei iránt elkötelezett tudósok vagy laikus, de annál lelkesebb érdeklődők voltak. Ebben a körben mondták ki először egy hazai néprajzi társaság megalakításának szükségességét, amire azután szorgos szervezőmunka eredményeként, két esztendő múlva került sor.

A Magyar Néprajzi Társaság megalakítását tulajdonképpen 1889. január 26-ától számít-hatjuk, ez az *alakító közgyűlés* dátuma. Helyszíne pedig az Akadémia Kisfaludy-terme. A társaság létrejöttének előkészítésében elsősorban *Hermann Antal* tanár, az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben (1888) című munka egyik szerkesztője, valamint *Hunfalvy Pál* nyelvész, a Magyarország ethnographiája (1876) szerzője tevékenykedett, s a társaság választmányának tagjai között a magyar szellemi élet kiválóságai közül olyan személyiségeket találunk, mint *Ballagi Aladár* történész, *Brassai Sámuel*, a tudós erdélyi polihisztor, *Feszty Árpád* festőművész, később a Magyarok bejövetele című körkép alkotója, *Goldziher Ignác* orientalista, *Gyarmathy Zsigmondné Hóry Etelka*, a Kalotaszeg népművészetének gyűjtője és ismertetője, *Herman Ottó* természettudós, ethnográfus, polihisztor, *Huszka József* művelődéstörténész, a magyar paraszti háztípusok rendszerezője, *Jancsó Benedek* történész, később a román irredenta törekvésekről szóló művek szerzője, *Katona Lajos* folklorista és irodalomtörténész, *Lóczy Lajos* földrajztudós, a Balaton geológiai viszonyainak kutatója, *Orbán Balázs* a Székelyföld leírása című munka szerzője, *Szarvas Gábor* nyelvész és nyelvművelő, *Vámbéry Armin* orientalista, Közép-Ázsia legendás utazója, *Xantus János* Kelet-Ázsia népeinek tudosa, *Zichy Jenő* művelődéspolitikus, Ázsia-kutató. Itt volt tehát az alakuló Néprajzi Társaság bölcsőjénél a magyarországi szellemi élet színe-java, származásra, szakterületre és vallásra való tekintet nélkül. A 14 alapító tag mellett már megalakításkor 498 rendes tagot számlált a társaság.

Egy ilyen rangos tudományos társaság természetesen nem a semmiből jön létre. A magyarországi népelet kutatása sem a XIX. század végén kezdődött hazánkban. *Julianus* barát jelentésétől kezdve folyamatosan találunk a magyar művelődéstörténet írásos emlékei között olyanokat, amelyek mutatják, hogy mindig akadtak, akiket érdekelt népünk története, nyelve, szokása, viselete, élete. A XVII–XVIII. századi országleírásokban, *Tessedik Sámuel*, *Bél Mátyás*, *Berzeviczy Gergely*, később *Fényes Elek*, *Pesty Frigyes* műveiben bőven találunk a népeletre vonatkozó utalásokat, a nemzeti szellem erősödésével pedig egyre több tudós és gondolkodó fordult a nép szokásai, költészete felé. A Tudományos Gyűjtemény, a Tudománytár kötetekben számos leírást, ismertetést olvashatunk egy-egy tájegység, népcsoport életéről, közöttük olyan távoliakról is, mint a Moldvában élő csángómagyarok. *Erdélyi János*, *Ipolyi Arnold*, *Arany János*, *Gyulai Pál*, *Kriza János* pedig már tudatosan gyűjtötték, sőt *gyűjtették* a magyar népköltészet remekeit. De az etnográfia művelőinek érdeklődése kiterjedt az ország- és a nyelvhatárokon túlra is. Elsősorban természetesen Ázsia rokon és nem rokon népeire vetették tekintetüket hazai kutatóink, eljutottak nemcsak finnugor és török rokonainkhoz, de a Távól-Kelet nem egy országába is.

A XIX. század végére létrejöttek tehát a magyarországi néprajzi kutatás személyi feltételei, hiányoztak azonban a tárgyiak, a szervezeti keretek. Nem volt a hazai néprajztu-

dománynak sem folyóirata, sem múzeuma, sem társasága. Ez a fölismerés hajtotta azokat a nemes lelkületű férfiúkat, akik 1887-ben elhatározták, 1889-ben pedig létrehozták a Néprajzi Társaságot. A januári alakuló ülés után 1889. október 27-én került sor az *első rendes közgyűlésre*, és a Magyar Néprajzi Társaság gyakorlatilag ettől a dátumtól számítva működését.

Az alakuláshoz elfogadott alapszabályban nagyvonalú és nemes célokat tűztek a társaság elé. „A magyar állam és a történelmi Magyarország *mai és egykori* népeinek tanulmányozása; tárgyai: az ország mai és egykori népeinek eredete, fejlődése, állapota, etnikai jelleme és antropológiai mivolta; a néplelek és a népelet nyilatkozatai, melyek nagyon számosak és különfélék.” A célkitűzésben nem nehéz felismerni azt a szemléletet, miszerint a társaság az akkori Magyarország *valamennyi népének és nemzetiségének* hagyományával kíván foglalkozni, mindenféle különbségtétel nélkül. Hogy ezt milyen komolyan gondolták, azt mutatják az alakuló közgyűlésen elnöklő Hunfalvy Pál szavai, melynek szelleméhez egyik-másik szomszédunk politikusai, de gyakran tudósai sem tudtak mind a mai napig felőni. „Minden nyelv – olvashatjuk az elnöki megnyitóban –, mely Magyarország területén hangzik, egy-egy kincsébánya a néprajz számára. Ezen bányák megnyitása az alakuló Néprajzi Társaság feladata. S éppen ezen bányák megnyitásával s művelésével, valamint a népelet minden más tüneményének gyűjtésével fogja társaságunk a hazában élő népek közt a *testvéries egyetértést, az együvé tartozásnak érzetét* is felkelteni és ápolni, mi hasonlóképpen célja a Néprajzi Társaságnak.” De ugyanennek az eszmének a jegyében üdvözölte az első rendes közgyűlést Jókai Mór is: „Mindenekelőtt nekünk magyaroknak felettébb üdvös egyrészt a velünk egy monarchiai kötelékben élő különböző népfajoknak egyediségével megismerkedni, másrészt a kerek földnek mind a nálunknál nagyobb, mind a kisebb és elmaradottabb nemzetei világába bepillantani. Ez tanít meg bennünket saját értékünknek helyes megbecslésére, feltár előttünk sok reánk váró feladatot, s megszüntet sok előítéletet.” „Ha valaha a világon – állapította meg nagy írónk a reá jellemző és az alkalomhoz méltó emelkedettséggel – bekövetkezik az örök béke: az az ethnographia általános elterjedésének a munkája lesz.”

A száz esztendeje megalakult Néprajzi Társaság (amely 1896-tól vette fel a *Magyar Néprajzi Társaság* nevet) szakosztályelnökeinek és tagjainak társadalmi rangját tekintve demokratikus, szakmai súlyát nézve meglehetősen sokszínű társaság volt. Elismert szaktekinélyek mellett a néprajztudománytól távol álló írók és művészek is helyet kaptak, továbbá politikusok, egyházi méltóságok, Kósa László szavaival élve: „műkedvelő tudósok és tudós műkedvelők”. Mai szóhasználattal: zömmel *önkéntes néprajzi gyűjtők* alapították tehát a Néprajzi Társaságot, olyanok, akiknél előbb volt meg a lelkesedés s ehhez utóbb zárkózott fel a szakértelem.

Visszatekintve a száz esztendővel ezelőtti alakulásra, azt mondhatjuk, hogy szerencsés időben került sor erre a vállalkozásra. Hiszen az ország akkor már az ezeréves magyar állam fennállásának megünneplésére készült és ebben a légkörben egy olyan *nemzeti tudomány*, mint a néprajz, kedvező feltételeket talált, hamar gyökeret eresztetett. A társaság megszületésével szinte egy időben indult meg folyóirata, az *Ethnographia*. Ugyancsak már az alakuló közgyűlésen elkezdték egy *Néprajzi Múzeum* létrehozásának szervezését. Ezenkívül a fiatal Néprajzi Társaság tevékenysége eredményének tekinthetjük a páratlan értékű *milleneumi falut* is, az Ezredéves Kiállítás egyik legnagyobb látványosságát, Európa talán első falumúzeumát.

A Magyar Néprajzi Társaság az alakulása óta eltelt száz esztendő alatt igen sokat tett azért, hogy a hazai néprajztudomány színvonala minél magasabbra emelkedjen. Évszázados története során olyan elnökök álltak a társaság élén, mint *Herman Ottó*, a tudós polihisztor, *Hömann Bálint* történész, később kultuszminiszter, *Zichy Jenő* Ázsia-kutató, *Sebastyén Gyula* folklorista és irodalomtörténész, a szervezett néprajzi gyűjtőmozgalom első kezdeményezője, *Czakó Elemér*, a Magyarság Néprajza szerkesztője, vagy *Ortutay Gyula*, a II. világháború után újraéledő magyar néprajztudomány egyik vezéralakja. A Néprajzi Múzeum mellett a Magyar Néprajzi Társaság adott keretet az 1939-ben indult, de igazából csak az 1950-es években kiteljesedett önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomnak, amelynek áramában a társadalmi gyűjtők széles rétegei kaptak lehetőséget arra, hogy lelkes munkájukkal szolgálják a néprajztudományt és erősítsék a szülőföldjükhöz való kötődésüket. Jórészt az önkéntes néprajzi gyűjtők lelkes községéből bontakozott ki a *honismereti mozgalom* is, amely az önkéntes néprajzi gyűjtők nemzettudatot erősítő és tudományt segítő feladatát

magáénak vallva, szélesebb területen igyekszik megvalósítani azokat a nemes eszméket, amelyek a Néprajzi Társaságot alapító tudósokat és hazafiakat is fűtötték.

Ez a honismereti mozgalom köszönti most a centenáriumi ünnepelő Magyar Néprajzi Társaságot.

Halász Péter

IRODALOM: *Bartucz Lajos* ügyvezető elnök beszámolója a Magyar Néprajzi Társaság 50 esztendejéről. *Ethnographia*, 1940. 1. 8–15. old.; *Jókai Mór* üdvözlő beszéde a társaság alakuló közgyűlésén. *Ethn.* 1890. 1. 7–9. old.; *Hunfalvy Pál*: Elnöki megnyitó. *Ethn.* 1890. 1. 2–7. old.; *Kósa László*: A magyar néprajz tudománytörténete. Gondolat. 1989.; Hetvenéves a Magyar Néprajzi Társaság. *Ethn.* 1959. 4. 529–562. old.; *Voigt Vilmos*: A kilencvenesztendő Magyar Néprajzi Társaság. *Ethn.* 1980. 3–4. 443–451. old.

Sebestyén Gyula (1864–1946)

A Balaton-felvidék egyik legkiterjedtebb nemzetsége volt a Sebestyén nemzetség, amelynek népes tagjai a XVI. századtól ismertek Veszprém megyében. A protestánsá lett nemzetséget Padányi Bíró Márton püspök szórta szét a XVIII. században, így kerültek tagjai a Balaton-mellékre és Komárom megyébe. Ebből az ismert, nagy nemzetségből született a hétgyermekes Sebestyén Gábor református lelkész és Asztalos Eszter első gyermekeként Gyula, 1864. március 7-én.

A gondos családi környezetből, a szentantalfai református parókiáról elindulva tette meg azt a magasan ívelő pályát, amely az MTA levelező tagjainak sorába, a Magyar Néprajzi Társaság elnöki tisztebe vitte, nagyszámú tudományos munka szerzőjeként és az önkéntes gyűjtőmozgalom megalapítójaként.

Iskoláit Veszprém, Pozsonyban és Debrecenben végezte, már érettségizőként kitűnően beszélve németül és latinul. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemre beiratkozva Gyulai, Heinrich, Beöthy és Budenz tanítványaként magyar és német irodalmat, nyelvészetet, esztétikát és magyar östörténetet hallgatott. Felsőbb évesként modern filológiai szeminárium szervezésével bízták meg. 1893-ban befejezte egyetemi tanulmányait, s a Nemzeti Múzeum könyvtárába került, ahol már 1889-től gyakornokként tevékenykedett. 1894-ben feleségül vette a kecskeméti származású Varga Etelkát. Házasságukból 1895–1899 között három gyermek született. Leszármazottaiból ma Balatonfüreden is élnek: unokája és egy dédunokája.

1898-ban nyugat-európai könyvtárakat keresett fel magyar írásbeli emlékek után kutatva. 1901-ben nyújtotta be doktori értekezését Adalékok a középkori énekmondók történetéhez címmel. Ugyanezen évben nevezték ki a Magyar Nemzeti Múzeum őrévé. 1904-ben újabb európai könyvtárakat keresett fel, ahol a katalóguskészítés módszereit tanulmányozta, de gondja volt az itt őrzött Corvinák leírására is. 1905-től igazgató őr lett, s ugyanezen esztendőben a magyar honfoglalás mondái című munkájával elnyerte az MTA levelező, s a Kisfaludy Társaság rendes tagságát.

Sebestyén Gyula tudományos munkásságának legaktívabb, pontosabban igazán aktív korszaka: az 1890-es évek végétől 1920-ig terjedő időszak volt. Személyét a folklórkutatás és gyűjtésszervezés apostola címmel illethetnénk.

A folklór iránti érdeklődése korán, pozsonyi diákévei alatt jelentkezett. Először csak népdalokat jegyzett le, majd egyetemi hallgatóként Zala megye népköltészetének összegyűjtését kezdte meg, felfigyelve az idegenben katonáskodók verses leveleire. 1897-től négy évig gyűjtötte a regösénekek minden előforduló változatát négy dunántúli és egy erdélyi megye 179 községben. Helyszíni munkáját hirlapi felhívásokkal segítette, elindítva ezzel később kibontakozó szervezőmunkájának eredményét, az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalmat. E kutatások eredményeként született meg kétkötetes munkája: A regösök (Bp., 1902.) és a Regös-énekek (Bp., 1902.).

Sebestyén Gyulát egész életében a magyarság eredete, östörténete foglalkoztatta. Így jutott el a székelység eredetének kérdéséhez is, amelyről azt vallotta, hogy a hun–magyar mondavilág értelmezésének itt keresendő a nyitja. Mellette a hun–avar–magyar kapcsolato-